

ОТМИЦА (ΑΡΠΑΓΗ, RAPTUS) У ГРЧКО-РИМСКОМ ПРАВУ.

Оснивање брака код старих Индоевропљана вршило се по старораријском праву путем отмице или купа.¹ У старој Грчкој отмица је била забрањена Солоновим законодавством.² Несумњиво је и брак Италика потекао из отмице и купа али у најстаријем периоду историјског доба није код Римљана више постојала форма закључења брака путем отмица.³

Отмицу женске особе могао је отац или супруг због лично нанесене му увреде и као деликт против њихове *patria potestas* казнено прогонити, али пре цара Константина Великог није отмица била квалификована као јавно злочинство, које се имало *ex offio* прогонити и казнити.⁴ Отмица је имала за сврху или навађање на неморална дела или вршење притиска ради изнуђења закључења брака са дотичном женском.

Тек цар Константин Велики је законом од 320. год.⁵ отмицу удате или неудате женске особе, било да је акт отмице био извршен у сврху изнуђења склапања брака било пак у неморалне сврхе, унео у кривично право као посебно, самостално злочинство. *Status* деликта почива у битном на чињеници да је односна женска особа против воље својих родитеља односно сродника доспела у посед отмичара (*raptor*). Околност да ли је насилно одведена женска дала своју саизволу за отмицу или не, посве је ирелевантна по оцену самог дела. Одбрана отете женске (*responsio puellae*) не утиче ублажавајући на кривичне последице гледе отмичара. Отмичар потпада по горњем закону под казну спаљења и конфискације иметка, за саучеснике пак прописане су веома строге казне. И женска која је била објект отмице потпада под исту казну као и отмичар, ако је отмица била извршена с њеним знањем и саизволом (*eadem qua raptor severitate plectatur*), јер се она сматра саучесником злочинства (*societate criminis obligetur*). Личности, за које се докаже да су чиниле услуге при организовању отмице, н. пр. ако је, може бити неко од пријатеља или чланова породице или пак дојиља дала каква савета у том погледу, кажњавају се као помагачи казном сипања течног олова у уста и ждрело. Прописане су дакле строге казне за оне личности, којима је

¹ О отмици као примитивној форми конституисања брака у преисторијско доба види s. v. Ehe и Heirat у *Reallexikon der Vorgeschichte* hrsg. von Max Ebert; ср. и J. Kohler, *Die Anfänge des Rechts und das Recht der primitiven Völker* у *Allgemeine Rechtsgeschichte* 1. H. *Orientalisches Recht und Recht der Griechen und Römer* Leipzig—Berlin 1914 (= R. Hinneberg's Kultur der Gegenwart T. II Abt. VII 1) p. 11.

² L. Wenger, *Das Recht der Griechen und Römer* у *Allg. Rechtsgeschichte* 1. H. *Orient. Recht und Recht der Griechen und Römer* p. 195 — Старо хетитско законодавство кажњава отмицу строжије него убиство, а Мојсијев закон (Exod. XXI 16; Deut. XXIV 3) прописује за ово злочинство казну смрти; ср. E. Cuq, *Etudes sur le droit babylonien, les lois assyriennes et les lois hittites*. Paris, 1930. p. 491, 499.

³ Sohm-Mitteis-Wenger, *Institutionen* p. 619; P. Jörs, *Römisches Recht* p. 195 sq; G. Cornil, *Ancien droit romain*. Bruxelles—Paris, p. 45 sq.

⁴ Th. Mommsen, *Röm. Strafrecht* p. 701; Eger, P W R E. class. *Altertumswissenschaft II Reihe* 1. Halbband (1914) col. 250.

⁵ Cod. Theod. IX 24, 1.

било поверено да чувају девојку па су се огрешиле о своју дужност тиме, што су саме саветовале и потстицале на отмицу. Закон не оставља некажњену ни девојку, која је против своје воље била насилно одведена, мотивишући казнену санкцију тим да је иста у моменту, када је *raptor* продро у кућу, могла викањем да дозове у помоћ суседе те на тај начин осујети остварење намераваног насиља. За овакве девојке споменути закон одређује блажу казну (*roepa levior*), која се састоји у губитку права на наследство од стране родитеља (*eis parentum negari successionem praecipimus*). На активне саучеснике при извршењу деликта и на помагаче (*participes etiam et ministros raptoris*) има се без обзира на спол применити казна депортације,⁶ а ако се међу овима налази и каква особа *servilis condicionis*, има се ова, без обзира на сполну припадност, спалити.

Ако роб (*servus*) изнесе на видело деликт отмице, преко кога су позвани, у првом реду родитељи, намерно ћутке прешли или су исти након с отмицарем закљученим уговором хтели да легитимишу деликт отмице, добија овај роб право латинитета,⁷ а ако је исти већ уопсеу латинитета получије римско грађанско право.⁸ Родитељи, у смислу одредбе Константинова закона од 320. године, имају право и дужност да покрену против отмицара те његових саучесника и помагача оптужбу, а у случају пропуста ове дужности потпадају под казну депортације (*parentibus, quorum maxima vindicta intererat si patientiam praebuerint ac dolorem conpresserint, deportatione plectendis*). *Raptor* у смислу одредбе наведеног закона нема право апелације на вишу инстанцију.

Ова конституција цара Константина Великог говори само о девојкама (*virgines, puellae*); надаље не чини у погледу казне никакве разлике између саучесника и помагача (*participes et ministri*) те не садржи градацију у квалификацији њихова удела у деликту и у сразмерности одмеравања казне.

Законодавство потоњих императора до Јустинијана, изузев Јулијана, у главном је оставило на снази законске одредбе Константина Великог те претставља незнатна отступања од битних начела Константинова законодавства. Тако је цар Констанције конституцијом од 12. новембра 349., потврђујући претходну топредметну конституцију свог оца, увео делимичне модификације у исти закон. У првом реду ублажио је казнену санкцију одређену за отмицаче, оставио је на снази капиталну казну као главну а укинуо је споредну казну конфискације иметка (*tamen nos tantum modo capitale roepam constituimus*). Осим тога Констанцијева конституција садржи и нову одредбу, која дистингуира између делинквената према њиховој сталешкој припадности, те за роба, ако исти учини деликт отмице, предвиђа казну спаљења (*perurendi subiciatur ignibus*).⁹

Потпуно опречно становиште према правном становишту својих претходника заузима Констанцијев наследник цар Јулијан (361—3). Јулијан је капиталну казну за деликт отмице означио као протуправну и ублажио је ригорозност Константинова законодавства заменивши смртну казну казном

⁶ *Deportatio* је пооштрена форма интердикције са присилним боравиштем на морском острву или у једној оази у пустињи. Као самостална казна у римском кривичном праву јавља се *deportatio* тек за владе цара Тиберија. Види Th. Mommsen, *Röm. Strafrecht* p. 974 sq.

⁷ Под овим латинитетом подразумева се латинитет царског доба т. зв. *Latini Juniani*. *Lex Junia Norbana* од 19. год. по Хр. поделила је ослобођеницима право, које су имали Латини у колонијама (*Latini coloniaril*); ово право обухватало је *ius commercii* али је искључивало *ius testamenti factionis activae* и *conubium*. Ср. В. Kübler, *Geschichte des röm. Rechts* p. 243 sq.

⁸ У Јустинијанову закону не постоји више прелазна форма латинитета; латинитет је укинут те роб ослобођењем одмах постаје грађанин. Ср. P. Jörs, *Röm. Recht* p. 50.

⁹ *Cod. Theod.* IX 24, 2. Казна спаљења по *leges duodecim tabularum* погађа паликућу и она у својој првобитној примени почива на идеји *ius talionis*. Нарочито често примењивана је у доба принципата против доста великог броја деликата. Начин извршења ове казне подробно је описан у *Martyrium. Polycarpi* c. 13, 14 и c. 21. Ср. Th. Mommsen, *Röm. Strafrecht* p. 923. У византијском праву прописује Еклога ову врсту казне (*τοῦτ' παράδοσθαι*) само за нарочите деликте. Ср. С. Е. Zachariae von Lingenthal, *Geschichte des griech. röm. Rechts*. Berlin 18923 p. 331.

релегације.¹⁰ Ова Јулијанова конституција није се сачувала те нису познате њене остале одредбе и ближа мотивација.

Међутим већ први наследници цара Јулијана су из религиозних мотива успоставили Константине ригорозне одредбе. Ова реституција извршена је конституцијом цара Валентијана, Валенса и Грацијана од 14. новембра 374.¹¹ Иста конституција садржи иновацију у том правцу, што у погледу покретања тужбе због брака закљученог *raptus scelere* фиксира рок од 5 година *ex die sceleris*. Ако позване личности (родитељи или сродници) не би унутар овог рока подигле тужбу, наступа по истеку рока застара те легалитет нити на овој основи закљученог брака нити из овог брака потеклог потомства не може бити предмет спора (*nulli deinceps copia patebit arguendi nec de coniugio aut subole disputandi*); на тај начин овако контраховани брак добија карактер правоваљаног брака (*iustum matrimonium*). Иначе како позно-римско тако и византијско законодавство стоји на становишту недозвољивости и ништетности на основи отмице закљученог брака.

Велику пажњу обраћа деликту отмице Јустинијаново законодавство. Прва Јустинијанова конституција, која се односи на овај деликт, потиче из 533. год.¹² У овој се отмица квалифицира као *peccata criminum*. Конституција се у главном наслања на законодавство цара Константина Великог и обнавља и потврђује диспозиције истога. Као *crimen raptus*-а квалификује се и отмица властите веренице (*sponsam suam per vim rapere*). Ако је пак објект отмице удата жена, тада се сматра да је почињен *duplex crimen tam adulterii quam raptus*. Јустинијанова конституција садржи иновацију у том правцу што код одређивања казне за отмичара и саучеснике чини разлику између отмице женских које припадају разним социјалним класама: Ако је насилно одведена женска робинја (*ancilla*) или ослобођеница (*liberta*), потпадају *raptor* и саучесници само под казну смрти; ако је иста већ по рођењу слободна (*ingenua*) примењује се поред смртне казне и казна конфискације целог покретног и непокретног иметка како отмичара тако и саучесника у корист отете женске било да је она у моменту отмице била удата или девојка.

Други пак, за које се докаже да су били у ствар посвећени или да су функцирали као помагачи (*ministri criminis*), било да су отмичара и саучеснике при извршењу дела у своју кућу примили, било да су им какву било помоћ пружили, потпадају само под смртну казну. Ова казна има се у сваком случају применити без обзира на то да ли је отмица извршена са вољом дотичне женске или против њене воље. Држање саме женске ирелевантно је за квалификацију деликта и за одмерење казне; законодавац мотивише ову одредбу тиме, да не треба женској дати могућности да греши (*nulli mulieri sive volenti sive nolenti peccandi locus relinquetur*). Нарочито је строга диспозиција гледе робова, који су функцирали као помагачи; за њих је предвиђена казна спаљења с позивом на аналогну одредбу закона цара Константина Великог (*Cod. Theod*) IX 24, 1). Право покретања кривичне парнице припада родитељима; ако исти не предузму никакве кораке, примењује се на њих казна депортације. Конституција изрично забрањује склапање брака између отете женске и отмичара.

Одредбе овог закона важе како за световне женске тако и за женске које су у служби цркве или припадају staleжу монахиња и аскеткиња. Поводом погрешног тумачења одредбе о припадности иметка отмичара и саучесника (*qui auxilium ei tempore invasionis praebuerint*) нашао се Јустинијан побуђен да у алинеји b) своје новеле од 563. год.¹³ пружи автентичну интерпретацију споменуте одредбе. Осим ових закона донесених против отмице женских уопште издао је цар Јустинијан низ специјалних законских норми,

¹⁰ *Amm. Marc.* XVI 5, 12 (ed. Clark I p. 77). О карактеру законодавства цара Јулијана види W. Ensslin, *Kaiser Julian's Gesetzgebungswerk und Reichsverwaltung*, *Klio* 18 (1922), 104 190.

¹¹ *Cod. Theod.* IX 24, 3.

¹² *Cod. Just.* IX 13.

¹³ *Nov.* 173.

које се односе на отмицу женских које се налазе у црквеном клиру или у сталежу аскеткиња и монахиња; о овом специјалном законодавству биће говора на крају овог излагања.

Међутим све генералне и специјалне легислативне мере предузете против отмице женских показале су се за све време Јустинијанове владавине као недостатне и неефикасне те је исти император морао приступити нарочитим административним расположењима у сврху сузбијања овог социјалног зла. Ове административне мере биле су већином локалне природе; само једна међу њима има генералан карактер. Цар Јустинијан је у појединим провинцијама римске империје с обзиром на изванредне прилике и специјалне околности реституисао административни систем, који је постојао у римској империји пре реформе цара Диоклецијана и Константина Великог, т. ј. успоставио је јединство власти (*impregium*) поновним спајањем грађанске и војне власти у провинцији у руци једног шефа. Међу узроцима, који су нарушавали правни поредак, створили нередовно стање и правну несигурност те у последњој конзеквенцији довели до предузимања споменуте изванредне мере у провинцијама Хеленопонту, Кападокији, као и на територији дијецезе Понтоса, наводи Јустинијан у својим топредметним конституцијама¹⁴ и отмицу женских те упућује намеснике дотичних провинција односно викара дијецезе Понтоса да предузму најенергичније репресивне мере, па у случају потребе и брахијалну силу.¹⁵ Али да ово специјално није било ограничено на споменуте крајеве, него да је оно и после публикације генералних закона и предузетих специјалних административних мера при свему томе још увек било раширено по свим провинцијама римске империје, јасно се види из једне Јустинијанове новеле из 556. год., која има карактер генералне наредбе и садржи инструкције дане свим провинцијалним намесницима.¹⁶ У овој новели цар упућује намеснике на строго вршење свих на отмицу односећих се законских одредаба те ставља у изглед најтеже казне за случај, ако би намесници или њихови надлежни органи из личних мотива и материјалне користи учинили какав пропуст, па било због отмице окривљене личности од оптужбе разрешили, било пак недужне осудили.

Законодавство иконокластичких владара Лава III и Константина V¹⁷ отступа од ригорозних начела претходног законодавства, те блаже квалификује деликт отмице и одређује блаже казне како за *gaptor*-а тако и за саучеснике. Њихов законик Еклога садржи одредбу (XVII 24) према којој се *gaptōres*, који су извршили отмицу монахиње или девојке, кажњавају губитком носа, а саучесници изгнанством.¹⁸

¹⁴ Nov. 31 с. 6 од год. 535., nov. 44 с. 11 од год. 536. и nov. 158. с. 3 од год. 548.

¹⁵ Nov. 31. с. 6: Δεῖ δὲ αὐτὸν ὁμοίως τὸν περιβλεπτον ῥοδράτωρα ἀναστέλλειν καὶ τ.ὲ; ληστῶντας καὶ τοὺς πλεο εκτοῦντας καὶ τὰς γυναῖκας τε καὶ παρῑουσία; καὶ ὑπ ζύγια καὶ τὰ τοιαῦτα ἀρπάζοντας, ὅπως ἂν καθαρὸν φυλάττοι τὸ δίκαιον, καὶ φαν ἦεν ἐν ὀρθῶς ἐπ' αὐτῷ βεβούλευμένοι καὶ μὴ τυχῆμας εἰσελθεῖν μετὰ μῆλος, ὅτι ληστοδιώκτας τε καὶ βιοκωλύτας ἐπαύσαμεν, τινῶν μὲν κατατρεχόντων τὴν χώραν αὐτοῦ δὲ οὐκ ἀμύοντος. διὰ τοῦτο γὰρ αὐτῷ καὶ στρατιώτας ὅπε ἤκαμεν, ἵνα καὶ τῶν ἐκείνων ἔχων χεῖρα δυσκαταμάχητος τοῖς ἐπηρεάζουσιν εἴη; nov 44 с. 11 Μοιχείας δὲ καὶ παρθένων ἀρπαγὰς καὶ πλεονεξίας καὶ ἀνδροφονίας, καὶ εἰ τι τῶν τοιούτων, ἐστὶ πλημμελημάτων, οὕτω κολάζετω πικρῶς ὡς ὀλίγων ἀνθρώπων τιμωρὰ τὸ λοιπὸν ἅπαν διηγεκῶς σωφρῑσαι, καὶ ἔστω μετὰ τοῦ νόμου σωφρῑνοστή; ἀκριβῆς τῶν ἀμαρτανόντων. οὐ γὰρ ἀπαθρωπία τοῦτο, μεγίστη δὲ δὴ μᾶλλον φιλανθρωπία τὸ τῇ τῶν ὀλίγων ἐπιστροφῇ πολὺ τὸ σωζόμενον εἶναι.

¹⁶ Nov. 166 с, 4 од г. 556.

¹⁷ О карактеру њихова законика Еклоге и о битним разликама у правним начелима и нормама између права садржаног у Еклоги и Јустинијанова права ср. L. Siciliano Villanueva *Diritto bizantino* p. 23 sq.

¹⁸ Казна мутилације јавља се у римском праву тек у време Диоклецијанова гоњења Хришћана. Цар Јустинијан је забрањено отсецање руку и ногу. Ср. Th. Mommsen, *Röm. Strafrecht* p. 981 sqq. Казнено право Еклоге садржи већ потпуно израђен систем ове врсте кажњавања: губитак руке (*χειροκοπέσθαι*), језика (*γλωσσοκοπέσθαι*, *δινωκοπέσθαι*) и очног вида (*τυφλοῦσθαι*); ср. Zachariae von Lingenthal, *Geschichte des griech. röm. Rechts* p. 331. Казна мутилације је персијског порекла; нарочито је било уобичајено отсецање носа и ушију као казна за веленздају; ср. U. Wilcken, *Alexander der Grosse*, Leipzig, 1931. p. 310.

У законодавству цара Василија показују се код третирања деликта *raptus*-а две опречне струје: утицај преиконкластичког и иконкластичког законодавства; последњи се јавља нарочито у одржању телесне казне и одбацивању имовне казне. У Прохирону¹⁹ законодавац, уз знатније измене, репродуцира одредбе Јустинијанове конституције од 533. године (*Cod. Just. IX, 13*). Прохирон дистингуира између начина извршења отмице те према том прописује казне. Отмица женске, било да је она и властита вереница, извршена оружаном силом повлачи за *raptor*-а смртну казну мачем; они пак који су делотворно у извршењу овог кажњивог дела учествовали, или су у исто били посвећени, или су отмицара и саучеснике добровољно у свој дом примили, или какву им било помоћ пружили, потпадају под казну батинања, стрижења и губитка носа. Ако је деликт извршен без употребе оружја кажњава се *raptor* губитком руке, а личности, које су на напред означен начин имале удела у отмици, потпадају под казну батинања, стрижења и изгнанства. Карактеристично је да ни Еклога ни Прохирон ни Епанагога не садрже никакве одредбе гледе имовне казне. Потребно је нагласити да ови законици у погледу казnenих последица не чине никакве разлике између отмице слободно рођене женске (*ingenua, εὐγενής*) с једне и отмице робинје и ослобођенице (*ancilla, δοῦλη; liberta, ἀπελευθέρω*) с друге стране. Напоследку ваља приметити да Прохирон и Епанагога прописују и за грађане казне батинања и стрижења, које у ранијем законодавству нису могле бити примењиване на грађане, односно на припаднике виших слојева него само на робове и чланове нижих социјалних класа²⁰. Други Василијев законик Епанагога²¹ подудара се у овом предмету сасвим са одредбама Прохирина. У оба ова законика, слично Еклоги, не чини се разлика у квалификацији дела с обзиром на правни и социјални положај отете жене, као ни у погледу тога да ли је деликт извршен са знањем или без знања отете женске. Важна је у Прохирону и Епанагоги дистинкција између *raptus*-а извршеног с оружјем и без оружја те диференцирање казни према начину извршења овога деликта.

Цар Лав VI је у својој посебној новели о отмици²² потврдио у целини и појединостима диспозиције Прохирина.

Законодавство Василика²³ не претставља у предмету деликта отмице реституцију Јустинијанова законодавства у потпуности, него се приказује као комбинација Јустинијанова законодавства и Прохирина, тако да су одредбе о квалификацији кажњивог чина, учесништву, правним последицама и покретању кривичног поступка реципиране из Јустинијанова законодавства, а одредбе гледе начина извршења деликта и казни узете су из Прохирина.

Од правних зборника световног карактера, који су постали после Василика, садрже одредбе о отмици *Epanagoge aucta*,²⁴ *Peira Eustathii Romani*,²⁵

¹⁹ Prochiron tit. XXXIX cap. 40.

²⁰ О овом дуализму у казненом праву позноримског времена и о неједнакости казни за *humiliores* и *honestiores* ср. Th. Mommsen, *Römisches Strafrecht* p. 1034 sq. и R. Taubenschlag, *Das Strafrecht im Rechte der Papyri*, Leipzig—Berlin 1916, p. 124. О овој појави у Византији за цара Лава VI ср. G. Ferrari, *Il diritto penale nelle „Novelle“ di Leone II Filosofo*, Milano Roma—Napoli 1908, p. 9 и H. Monnier, *Les nouvelles de Léon le Sage* p. 68 sq. Казна батинања (*verbera*); грчки ранији израз *μαστιγισμοί* и *τιπτισμοί* каснији *δαιρεσμοί* — *δέρσεσμοί* постојала је у римској држави за војнике и невојнике; у примењивању на невојнике показује она два облика; *fustis* et *flegellis* (за робове) и *virgis* (за грађане). Батинање се јавља као самостална (главна) казна и као акцесорна казна. Ср. Th. Mommsen, *op. cit.* p. 983 sq. У казненом праву папируса примењивана је ова казна само на робове и колоне види R. Taubenschlag *op. cit.* p. 74, 107 et 124. Ова казна стрижења (*κορυφή*) у Византији, била је акцесорна казна уз главну казну изгнанства (*ἐξορία*); ср. Zachariae von Lingenthal *op. cit.* p. 332.

²¹ *Epanagoge* XL, 45.

²² Coll. II 35 ed. C. E. Zachariae a Lingenthal у *Jus Graeco Romanum* III p. 122/3.

²³ Basil. LX, 58.

²⁴ *Epanagoge aucta* tit. LII § 33 — Овај правни зборник постао је за владе цара Василија II. као прерада Епанагоге.

²⁵ *Peira* (Πεῖρα) Eustathii Romani tit. LXII capp. 1—5. Аутор овог дела је чувени правник и судија Евстатије Роман, који је писао за владе цара Василија II.

Synopsis Minor²⁶ и Михаил Аталиат (Mich. Attaleiatis Ποίημα νομικόν (a. 1074?) tit. LXXXIV). Споменути зборници наслањају се на одредбе Василика; Peira пак садржи важан коментар позитивног права израђен на основу многостране правне праксе од великог судије Евстатија, који је живео за владе цара Василија II. и био чувен са своје правне способности.

Са ширењем хришћанства показала се потреба за доношење специјалних законских норми у предмету отмице и брака женских, које стоје у служби цркве или се налазе у стаљежу аскеткиња или монахиња. Серија конституција почиње са царем Констанцијем,²⁷ који за преступнике одређује исто тако строге казне као и за raptus световних женских. Consensus posterior, закључен између отмицара и отете женске, не може се сматрати као олакшавајућа околност. Конституција цара Јовијана од 19. II. 364²⁸ садржи поштрење претходних одредаба утолико уколико диспонира протезање казне и на оне, који би покушали да заведу sacratissimas virgines на склапање брака (matrimonii iungendi causa). Конституција царева Хонорија и Теодосија II: од 8. III. 420²⁹ одређује да личност, qui dicatam deo virginem prodigus sui raptor ambierit, има бити кажњена конфискацијом иметка и депортацијом. Конституција подељује свакој особи право подизања кривичне оптужбе (neque enim exigi convenit proditorem, quem pro pudicitia religionis invitat humanitas).

Да је у то време постојало ригорозно схватање гледе овог деликта сведоче нам и разне топредметне тужбе црквених отаца. Тако међу осталим св. Григорије Назијанзински у својој epistula 130 ad Adelphinum упућује адресату ове речи пуне прекора: Πολλῷ δὲ δεινότερον τὸ καὶ γυναικῆας παρθένους, ἅς, καὶ οἱ σοί, γονεῖς καὶ αὐτὸς, ὡς ἡμᾶς ἐπειθεας, καθιερώσας τῷ Θεῷ, ταύτας, ἱεροσυλεῖν καὶ ἀρπάζειν καὶ τὰς μὲν ἔχειν ἥδη τὰς δὲ πτοεῖν ὡς τὰ αὐτὰ πεισομένης.

Цар Мајоријан у новели 8 (De sanctimonialibus et viduis), поред већ у смислу ранијих царских конституција постојећих казни одређује за особу, која пријави преступника ове врсте, специјалну награду у форми додељења преступникова иметка (qui pollutum tanti scelere hominem rebus probatis post haec constituta pertulerit, addicti censu facultatibusque potiat). Новела садржи шта више диспозицију, да ако би ко simile aliquid in quacumque tentaverit, pari se poverit supplicio esse feriendum.

Веома ригорозне мере у ствари деликта отмице непосредно споменутих женских особа садржи законодавство цара Јустинијана. Већ у почетку своје владавине, 533. год., публиковао је Јустинијан први свој lex specialis у овом предмету.³⁰ Карактеристично је да ова конституција даје родитељима и крвним сродницима односно кураторима и тоторима право, да могу на лицу места убити отмицаре и њихове помагаче, ако их затекну на делу (ubi inventi fuerint in ipsa rapina et adhuc flagrante crimine comprehensi a parentibus sanctimonialium virginum vel viduarum vel diaconissarum aut earum consanguineis vel tutoribus seu curatoribus, convicti in erficiantur). Чудновато је да закон овде изрично подељује родитељима и др. право самопомоћи, као да би постојала повреда iuris patriae potestatis, и ако се р tria potestas са ступањем женских особа у службу цркве и у аскетски и монашки staleж ipso facto гаси те такве женске потпадају под власт својих црквених претпостављених.³¹ Интересантна је одредба, да су у случају бекства отмицара грађанске и

²⁶ Liber iuridicus alphabeticus sive synopsis minor νομικὸν κατὰ στοιχεῖον lit. A capp. 76—9. Потиче из времена владе цара Јована Дуке Ватаца (1222—1254).

²⁷ Конституција од 22. IX. 354. (Cod. Theod. IX 25, 1).

²⁸ Cod. Theod. IX 25, 2.

²⁹ Cod. Theod. IX 25, 3.

³⁰ Cod. Just. I 3, 53.

³¹ У смислу одредбе Јустинијанове конституције од 533. Cod. Just I 3, 54, 5 престаје patria potestas над децом са моментом ступања потоњих у монашки ред. Ср. Granič, Die privatrechtliche Stellung der griechischen Mönche im V und VI. Jahrh. Byz. Ztschr. XXX (1929/30) 672.

војне власти свих инстанција дужне предузети трагање. Конституција садржи и специјалну одредбу гледе припадности иметка и отмицара и саучесника, који се додељује у пуну власност аскитирију или манастиру односно цркви, при којој је дотична женска служила (*Вона autem eorum si hoc commissum fuerit vel in sanctimoniali virginem, quae in asceterio vel monasterio degit, sive eadem virgo diaconissa constituta sit sive non, eidem monasterio vel asceterio, ubi consecrata est, addicentur, ut ex his rebus et ipsa solacium habeat, dum vivit, sufficiens et res omnes sacrosanctum asceterium seu monasterium pleno habeat dominio. Sin autem diaconissa cuiuscumque ecclesiae sit, in nullo autem monasterio vel asceterio constituta est, sed per se degit, raptoris eius substantia ecclesiae, cuius diaconissa est, adsignetur, ut ex his facultatibus ipsa quidem usum fructum, dum superest, ab eadem ecclesia consequatur, ecclesia vero omnem proprietatem et plenam possessionem earundem rerum nostro habeat beneficio; nemine vel iudice vel alia quacumque persona hoc audente contemnere*). Казна смрти погађа не само отмицара него и све личности које су при извршењу злочинства делотворно саучествовале (*qui hos [sc. raptores] comitati in ipsa invasione et rapina fuerint*). Остали пак учесници, било да су у план отмицара били посвећени, било пак да су отмицару какву потпору пружили, потпадају само под казну смрти. Извршење деликта у споразуму с односном женском потпуно је ирелевантно по јуридикчку оцену самога дела.

Јустинијанова новела од 546. год. садржи аналогне одредбе у истом предмету. Ревиндикацију иметка отмицара и саучесника (*τὰ τοῦτοῦ πράγματος καὶ τῶν τοῦ τοιοῦτου μισθῶν αὐτῷ μετασχόντων*) у корист црквеног института, коме је насилно одведена женска припадала, ставља новела истовремено у дужност како надлежних епископа и њихових економа тако и провинцијалних намесника и њихових officia.³² Нова је диспозиција да се таква женска (*ἀσκήτρια ἢ διακόνισσα ἢ μονάστρια ἢ ἄλλη οἰανοῦν γυνὴ εὐλαβῆ βίον ἢ σὺν ἡμῶν ἔχουσα*) има бацити у манастир заједно са својим иметком. У случају, да прописана ревиндикација не уследи у законитом року од једне године, прелази дотични иметак у власност царског фиска (*res privatae*), а за надлежног цивилног органа, кога терети одговорност за пропуст ревиндикације, одређује цитирана новела у последњем пасусу с. 43. губитак звања и новчану казну од 5 литара злата.

Из времена после цара Јустинијана немамо никаквих посебних закона у ствари отмице Богу посвећене женске; исто тако ни напред споменути законици Еклога, Прохирон, Епанагога и Василике као ни правни зборници *Epanagoge aucta*, *Peira Eustathii Romani*, *Synopsis Minor* и Михаил Аталиат не садрже никаквих специјалних норми о томе, него само генералне норме о отмици уопште, које се простиру и на ову врсту женских.

Црква у свом законодавству дуже времена уопште није заузимала став према деликту отмице, која је, као што се из приказаних државних легислативних мера може видети, била честа појава у позноримском друштву, иако су иначе и деликти чисто световне природе, већ релативно врло рано, постали предмет црквеног кривичног права. Тек у каснијем времену, средином V. столећа, почиње црквено кривично право да обухвата овај деликт и да статуира духовне (црквене) казне за делинквенте ове врсте. Прву позитивну легислативну одредбу у предмету деликта отмице донео је IV. васељенски сабор у Халкидону у свом 27. канону. Канон не чини с обзиром на црквено-казненоправне последице деликта никакве разлике између главног кривца и извршиоца с једне, те његових делотворних помагача с друге стране, него одређује за све учеснике једнаку казну и то за чланове клира губитак чина и искључење из каталога клира а за лајике анатему.³³ Одредбу 27. канона халкидонског сабора обновио је, уз веома незнатне

32 Nov. 155 c. 43.

33 Τοὺς ἀρπάζοντας γυναῖκας καὶ ἐπ' ὀνόματι συνοικισίου, ἢ συμπράττοντας ἢ συναينوῦντας τοῖς ἀρπάζουσιν, ὄρισεν ἡ ἁγία σύνοδος, εἰ μὲν κληρικοί εἴεν, ἐκπίπτειν τοῦ οἰκείου βαθμοῦ· εἰ δὲ λαϊκοί, ἀναθεματίζεσθαι αὐτούς.

измене у тексту, Трулски васељенски сабор у свом 92. канону. Остали црквени сабори, како васељенски VII. тако и помесни, који су држани после Трулског сабора све до почетка X. столећа, нису се бавили овим кривично-правним питањем, те је према том остала на снази одредба ранијег црквеног законодавства. Источна православна црква је иначе у овом предмету реципирала одредбе грађанског законодавства, као што се види из 30. гл. IX. насл. Номоканона од XIV наслова. Пошто је историјат деликта отмице у оквиру црквеног права опширно приказао Jos. Zhishman у свом делу *Das Eherecht der orientalischn Kirche*. Wien 1864. p. 561—78, не постоји потреба, да улазимо у излагање црквеноправне стране овог деликта.

Филареј Гранић.

L' article précédent sera publié en allemand dans la Byzantinische Zeitschrift.

ИЗВОРИ:

- Theodosiani libri XVI cum constitutionibus Sirmondianis et leges novellae ad Theodosianum pertinentes*. Edd. Th. M. Mommsen et P. M. Meyer. I 1-2. II. Berolini 1905 (Codex Theodosianus).
Codex Justinianus. Rec P. Krüger Berolini 1907.
Imp. Justiniani novellae quae vocantur. Ed. C. E. Zachariae a Lingenthal. I. II. Lipsiae 1881.
Novellae post imp. Justinianum constitutae. Ed. C. E. Zachariae a Lingenthal in op. Ius Graeco-Romanum t. III.
Ecloga. Ed. C. E. Zachariae a Lingenthal in op. Collectio librorum iuris Graeco-Romani ineditorum. Lipsiae 1852.
Epanagoge. Ed. C. E. Zachariae a Lingenthal in eodem opere.
Ὁ Προχείρος νόμος (Prochiron) Ed. C. E. Zachariae a Lingenthal. Heidelbergae 1837.
Basilicorum libri LX. Edd. Heimbach et Ferrini. I—VII. Lipsiae 1833. sqq.
Epanagoge aucta. Ed. C. E. Zachariae a Lingenthal in op. Ius Graeco-Romanum t. IV.
Peira (Πεῖρα) *Eustathii Romani*. Ed. C. E. Zachariae a Lingenthal. Ius Graeco-Romanum t. I.
Michaelis Attaleiati Πότρυς νομικόν. Ed. Joh. Leunclavius in op. Iuris Graeco-Romani tam canonici quam civilis tomi duo. Francoforti 1596.
Synopsis minor. Ed. C. E. Zachariae a Lingenthal in op. Ius Graeco-Romanum t. II.

ЛИТЕРАТУРА.

- Bonfante*, P. Histoire du droit romain, trad. par I. Carrère et Fr. Fournier. I—II. Paris 1928.
Cornil, G., Ancien droit romain. Bruxelles—Paris 1930.
Costa, E. Crimini e pene da Romulo a Giustiniano Bologna 1921.
Eger, Raptus, Pauly-Wissowa Realencyklopädie für die klassische Altertumswissenschaft I Reihe 1. Halbband (1914) 250/1.
Ferrari, G., Il diritto penale nelle „Novelle“ di Leone il Filosofo. Estr. della „Rivista Penale“ vol. LXVII fasc. IV. Milano—Roma—Napoli 1908.
Girard, P. Fr., Manuel élémentaire du droit romain Paris 1929³.
Jörs, P., Römisches Recht. Berlin 1927.
v. Mayr, R., Römische Rechtsgeschichte Leipzig. 1912.
Mommsen, Th. Römisches Strafrecht. Leipzig 1899.
Monnier, H., Les Nouvelles de Léon le Sage. Bordeaux 1923.
Siciliano-Villaneuva, Diritto bizantino. Milano 1906.
Sohm-Mitteis-Wenger, Institutionen. München—Leipzig 1924.
Taubenschlag, R., Das Strafrecht im Rechte der Papyri. Leipzig Berlin 1916.
Wenger, L., Das Recht der Griechen und Römer y Allgem. Rechtsgeschichte 1. Hälfte Orientalisches Recht und Recht der Griechen und Römer. Leipzig—Berlin 1914 (Hinnebergs Kultur der Gegenwart Teil II Abt. VII 1)
Zachariae von Lingenthal, C. E., Geschichte des griechisch-römischen Rechts. Berlin 1892³.
Zhishman, Jos., Das Eherecht der orientalischen Kirche. Wien 1864.